

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

РОЗУМ КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА

УДК 378.937+378.126

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ДО ЗАПОБІГАННЯ І РОЗВ'ЯЗАННЯ
КОНФЛІКТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З УЧНЯМИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Осипова Тетяна Юріївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Іванченко Євгенія Анатоліївна,
Одеський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі,
декан обліково-фінансового факультету;

кандидат педагогічних наук, професор
Сипченко Валерій Іванович,
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,
завідувач кафедри педагогіки вищої школи.

Захист дисертації відбудеться «28» травня 2015 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «27» квітня 2015 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю актуалізується у світлі корінних трансформацій усіх сфер життєдіяльності людини, рівня плинності та змін суспільних процесів, усвідомлення ролі вчителя у формуванні підростаючого покоління. Сьогодні школа потребує фахівців, які мають глибокі теоретичні знання і практичну підготовку, здатних бути зразком етичної поведінки і толерантного ставлення до довколишнього світу. Основні вимоги до підготовки педагогічних кадрів висвітлено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту». Проблема якісної підготовки вчителів гуманітарного профілю набуває особливого значення у зв'язку з їхньою майбутньою багатофункціональною діяльністю, участю у розвитку освіти, науки, духовного життя суспільства.

Необхідною якістю для кожної особистості є вміння долати конфлікти й попереджувати їх виникнення. Особливо це стосується вчителів, зокрема гуманітарного профілю, діяльність яких насичена різноманітними конфліктами та конфліктними ситуаціями, які є неминучими у процесі спілкування з учнями, їхніми батьками, колегами, адміністрацією навчального закладу тощо. Отже, виникає необхідність формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у процесі їхньої професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі.

Зазначимо, що проблема формування готовності майбутніх учителів до різних видів діяльності привертає постійну увагу багатьох учених у таких напрямках, як-от: готовність до професійно-педагогічної (А. Алексюк, А. Деркач, Є. Іванченко, Е. Зеєр, І. Зязюн, З. Курлянд, А. Ліненко, Д. Мазоха, В. Сипченко, В. Сластьонін, Р. Хмелюк та ін.), інноваційної (І. Богданова, В. Урусський), мовленнєвої (А. Богуш), виховної (В. Васенко, Л. Кравцова), управлінської (О. Бойко, О. Главацька), здоров'язбережувальної (В. Бабич, С. Барашков, Б. Долинський), творчої (О. Волошенко, Л. Гусейнова, Н. Кічук, М. Козак, Л. Кондрашова) та інших діяльностей. Проте проблема формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у професійній діяльності ще недостатньо досліджена.

Зауважимо, що на сучасному етапі підготовки майбутніх учителів наявна низка суперечностей, які вимагають першочергового розв'язання, а саме між: необхідністю формування в майбутніх учителів гуманітарного профілю готовності до запобігання і розв'язання конфліктів та недостатнім методичним забезпеченням цієї підготовки в педагогічних вишах; зростаючою потребою суспільства в удосконаленні процесу підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і

розв'язання конфліктів та недостатньою розробленістю методики такої підготовки. Вищезазначене зумовило вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Інтегративні технології формування і розвитку особистісних та професійних якостей фахівців» (№ 0110U002179), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Автором досліджено проблему формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

Тему дисертації затверджено вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 5 від 30 грудня 2010 року) й узгоджено в міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук в Україні при НАПН України (протокол № 2 від 22 лютого 2011 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

Завдання дослідження:

1. Науково обґрунтувати сутність і структуру феномена «готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів»; уточнити поняття «конфлікт», «конфліктна ситуація», «запобігання конфліктів», «розв'язання конфліктів».
2. Визначити компоненти, критерії, їх показники та схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.
3. Визначити й науково обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.
4. Розробити модель та експериментальну методику формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями та перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Предмет дослідження – модель і експериментальна методика формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до

запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

Гіпотеза дослідження: формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- стимулювання розвитку моральних, емоційних та вольових якостей майбутніх учителів гуманітарних дисциплін;
- створення толерантного середовища у студентській групі;
- насичення навчально-виховного процесу активними методами, що сприятимуть формуванню в майбутніх учителів умінь і навичок запобігання і розв'язання конфліктів.

Методи дослідження: для розв'язання окреслених завдань, досягнення мети, перевірки гіпотези дослідження використано загальнонаукові методи теоретичного рівня: вивчення й аналіз філософської, соціальної, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів для побудови моделі та з'ясування педагогічних умов формування зазначеного феномена; логіко-системний і порівняльний аналіз, узагальнення передового досвіду та методи емпіричного дослідження (анкетування, спостереження, бесіди, вивчення практичної діяльності студентів під час проходження педагогічної практики, самооцінка, психологічні методики, тести, тренінги тощо) для розробки і перевірки моделі формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і прикінцевий етапи) з метою перевірки дієвості моделі та методики формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження з використанням методів математичної статистики для визначення ефективності методики формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

Базою дослідження виступили Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. В експериментальній роботі задіяно 218 студентів.

Наукова новизна дослідження: вперше визначено сутність феномена «готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів» (інтегративне особистісне утворення, що характеризується набутими професійними знаннями,

вміннями своєчасно розпізнавати конфліктні ситуації і визначати їх причини, моральними, емоційними, вольовими якостями та особистісними настановами, спрямованими на запобігання конфліктів, а також здатністю розв'язувати їх у разі виникнення в подальшій професійній діяльності), його компонентну структуру (особистісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний та поведінково-аналітичний компоненти); визначено критерії й показники: спонукальний (наявність позитивної мотивації на педагогічну діяльність, досягнення успіху в запобіганні та розв'язанні конфліктів, толерантне ставлення до учасників педагогічного процесу), змістово-операціональний (обізнаність із видами конфліктів, наявність організаційних і комунікативних умінь), регулятивно-оцінний (уміння добирати педагогічно доцільну поведінку в конфліктній ситуації, наявність рефлексивних умінь та вмій визначати причини конфліктів); схарактеризовано рівні (високий, задовільний, низький) зазначеної готовності; науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями (стимулювання розвитку моральних, емоційних та вольових якостей майбутніх учителів гуманітарних дисциплін; створення толерантного середовища у студентській групі; насичення навчально-виховного процесу активними методами, що сприятимуть формуванню в майбутніх учителів умінь і навичок розв'язання конфліктів); розроблено модель формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів; уточнено поняття «конфлікт», «конфліктна ситуація», «запобігання конфліктів», «розв'язання конфліктів». Подальшого розвитку набула методика підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблено діагностувальну й експериментальну методики формування готовності майбутніх учителів до запобігання і розв'язання конфліктів, спецкурс «Формування готовності майбутніх учителів до запобігання та розв'язання конфліктів у навчально-виховній діяльності». Зміст і результати наукового дослідження можуть бути використані викладачами ВНЗ та вчителями загальноосвітніх шкіл для практичного застосування на заняттях, під час розробки навчальних курсів і науково-методичних посібників, на курсах удосконалення вчителів гуманітарного профілю, в ході написання курсових, дипломних, магістерських робіт студентів.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 199 від 30 січня 2014 р.), Черкаського національного університету імені Богдана

Хмельницького (акт про впровадження № 28/03 від 13 січня 2014 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт про впровадження № 26-Н від 23 січня 2014 р.).

Особистий внесок автора в праці у співавторстві полягає у визначенні сутності конфліктів, основних умінь запобігання їх виникненню в професійній діяльності вчителя гуманітарних дисциплін.

Достовірність результатів дослідження забезпечується методологією положення про цілісність особистості, опорою на результати психолого-педагогічної науки, доцільним поєднанням комплексу теоретичних та емпіричних методів дослідження, адекватних його меті, завданням, предмету і гіпотезі; порівняльним аналізом даних, одержаних за допомогою різноманітних методів дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати дослідження доповідалися на міжнародних: «Сучасні тенденції в педагогічній науці України та Ізраїлю: шлях до інтеграції» (Одеса, 2011 р.), «Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration» (Ariel, 2013 р.), «Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування» (Одеса, 2011 р.); всеукраїнських: «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2011 р.), «Реалізація компетентнісного підходу в системі професійної освіти педагога» (Євпаторія, 2012 р.), «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Бердянськ, 2012 р.), «Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні» (Дніпропетровськ, 2012 р.) науково-практичних конференціях.

Основні результати дослідження викладено в 11 публікаціях автора, з них 4 – у фахових виданнях України (1 у співавторстві), 2 – у зарубіжних виданнях, 5 – апробаційного характеру.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 171 сторінку. У тексті вміщено 22 таблиці, 13 рисунків, що займають 1 сторінку основного тексту. У списку використаних джерел 275 найменувань. Додатки викладено на 52 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 253 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження; схарактеризовано методи роботи; розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації; подано дані щодо апробації, впровадження одержаних результатів і структури роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і**

розв'язання конфліктів» уточнено поняття «конфлікт», «конфліктна ситуація», «запобігання конфліктів», «розв'язання конфліктів»; визначено сутність і структуру феномена «готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів»; визначено педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

У визначенні природи готовності, її структури і чинників становлення багатьма авторами висловлюються різні погляди. Деякі з них (К. Марбе, О. Кюльпе та ін.) приділяють увагу виявленню чинників і умов формування готовності. Інші (Г. Балл, Г. Костюк, Є. Мілерян та ін.) досліджують характер зв'язків і залежностей між станом готовності й ефективністю діяльності.

Проблема формування готовності фахівця до здійснення професійної діяльності розглядається в багатьох напрямках, зокрема досліджено: психологічні аспекти процесу формування готовності (М. Дьяченко, Л. Кандилович, М. Левітов, В. Моляко, О. Проскура, А. Пуні, С. Равикович, Л. Разборова, О. Ухтомський та ін.), формування готовності майбутнього педагога до професійної реалізації (І. Богданова, А. Богуш, Ж. Володченко, А. Деркач, К. Дурай-Новакова, Л. Кадченко, Д. Мазоха, В. Сластьонін, Є. Шевчук, О. Ярошенко та ін.), готовність педагогів до здійснення різних напрямів педагогічної діяльності (О. Беспалько, А. Богуш, Н. Головка, А. Капська, Г. Костюк, А. Ліненко, Н. Кузьміна, О. Мороз, Р. Пенькова, О. Штепа, В. Щербина, Г. Яворська та ін.). Натомість, незважаючи на наявність наукових досліджень щодо формування готовності майбутніх учителів, проблема формування їхньої готовності до запобігання і розв'язання конфліктів у професійній діяльності в педагогічній науці висвітлена недостатньо.

Зауважимо, що в ході навчання у вищому педагогічному навчальному закладі основна увага викладачів спрямована на предметну (фахову) підготовку і недостатньо уваги приділяється формуванню особистісних якостей майбутніх учителів гуманітарного профілю, їхньої готовності вирішувати різноманітні конфлікти, які часом трапляються у професійно-педагогічній діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив стверджувати, що вченими здебільшого досліджено проблему конфліктів у шкільному колективі. Зокрема, проаналізовано конфлікти, засоби їх запобігання і розв'язання в учнівському середовищі (А. Анцупов, Г. Балл, В. Басова, С. Гиренко, В. Журавльов, О. Ковальов, Я. Коломинський, О. Лукашенок, М. Рибаківа, Є. Хаустова, А. Шкіль, Є. Шумилін та ін.), розглянуто конфлікт як активний засіб формування моральної зрілості підлітка (В. Афонькова, Т. Драгунова, А. Зосимовський, Є. Родченкова,

О. Слапогузова та ін.), з'ясовано сутність конфліктів у педагогічних колективах та їх причини (О. Белкін, В. Жаворонков, І. Зіміна, Г. Карпова, А. Лукашенко, Т. Чистякова та ін.), схарактеризовано педагогічні умови профілактики і подолання конфліктних ситуацій типу «вчитель-учні» (О. Белкін, О. Гуменюк, Ю. Костюшко, М. Рібакова, Ю. Черненко та ін.).

Низка досліджень присвячена питанням підготовки майбутніх учителів до розв'язання конфліктів у педагогічному процесі (С. Баникіна, Г. Болтунова, М. Васильєва, О. Лукашенок, С. Мусатов, М. Рібакова, Г. Пльотка, Л. Порохня, В. Семиченко, Л. Симонова, Н. Щуркова та ін.).

Конфліктну ситуацію в педагогічному процесі визначаємо як ситуацію, що виникла між його учасниками (вчитель, учень, батьки, адміністрація), і зумовлена наявністю суперечок та зіткненням протилежних інтересів і думок, які можна вирішити, щоб ситуація не переросла в конфлікт.

Конфлікти у школі науковцями (В. Єфименко, В. Малахов, О. Панов, Т. Панов, О. Стасевська та ін.) поділяються на прості та складні. Прості – вирішуються вчителем шляхом організації поведінки учнів у школі (зупинення бійки, сварки між учнями тощо). Серед складних педагогічних конфліктів розрізняють конфлікти діяльності, конфлікти поведінки, конфлікти взаємин.

Залежно від орієнтації особистості на досягнення своїх власних цілей чи цілей партнера, вчені (К. Томас, Р. Кілмен, Дж. Мутон та Р. Блейк) визначили п'ять стилів поведінки, можливих у конфліктній ситуації: конкуренція, співробітництво, уникнення, пристосування та компроміс.

Необхідними вміннями майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін, яких він повинен набути у процесі професійної підготовки, є вміння запобігати виникненню конфліктів та в разі виникнення розв'язувати їх. Запобігання конфліктів – це вид діяльності вчителя, який передбачає систему конкретних дій, спрямованих на своєчасне розпізнавання, усунення чи послаблення конфліктогенних чинників, що унеможливує виникнення конфліктів у навчально-виховному процесі. Розв'язання конфліктів – це спільна діяльність учасників педагогічного процесу, спрямована на зміну позиції опонентів, між якими виник конфлікт, виявлення несумісних цілей та інтересів, зіткнення яких викликає сильні хвилювання (образи, гнів, стрес тощо), а також усунення проблеми, що призвела до конфлікту.

Готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів визначаємо як інтегративне особистісне утворення, що характеризується набутими професійними знаннями, вміннями своєчасно розпізнавати конфлікти і визначати їх причини, моральними, емоційними, вольовими якостями та особистісними настановами, спрямованими на запобігання конфліктів, а також здатністю розв'язувати їх у разі виникнення в подальшій професійній діяльності.

Було визначено структуру готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів. Її компонентами виступили: особистісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, поведінково-аналітичний.

Педагогічними умовами ефективного формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів було обрано: стимулювання розвитку моральних, емоційних та вольових якостей майбутніх учителів гуманітарних дисциплін; створення толерантного середовища у студентській групі; насичення навчально-виховного процесу інтерактивними методами, що сприятимуть формуванню в майбутніх учителів умінь і навичок розв'язання конфліктів.

У другому розділі **«Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями»** визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями, розроблено й експериментально апробовано методику діагностування зазначеного феномена та модель формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів, подано результати констатувального й формувального етапів дослідження.

Критеріями та показниками рівнів готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів було обрано: спонукальний (наявність позитивної мотивації на педагогічну діяльність, досягнення успіху в розв'язанні конфліктів, толерантне ставлення до учасників педагогічного процесу), змістово-операціональний (обізнаність із видами конфліктів, наявність організаційних та комунікативних умінь), регулятивно-оцінний (уміння добирати педагогічно доцільну поведінку в конфліктній ситуації; наявність рефлексивних умінь та вмін визначати причини конфліктів).

Визначення компонентної структури готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями та критеріальний підхід дозволили виокремити та схарактеризувати рівні сформованості зазначеної готовності (високий, задовільний, низький).

Високий рівень. Студенти цього рівня обізнані з ключовими педагогічними поняттями щодо запобігання і розв'язання конфліктів, з видами конфліктів; уміють визначати причину їх виникнення, позитивно вмотивовані на педагогічну діяльність і досягнення успіху в розв'язанні конфлікту, орієнтуються в сутності конфлікту, обирають педагогічно доцільну поведінку в конфліктній ситуації; вмотивовані на успіх у розв'язанні конфліктів, виявляють організаційні та комунікативні вміння;

вміють вислухати інших, налагоджувати доброзичливі стосунки і взаємодію з довколишніми людьми, під час спільної діяльності толерантно ставляться до учасників педагогічного процесу. У них добре розвинені рефлексивні вміння, в конфліктних ситуаціях намагаються знайти компроміс, вміють аналізувати власну діяльність і отриманий досвід, доходити правильних висновків, визначати причини конфліктів, що виникають у професійній діяльності, відчувають потребу в удосконаленні знань, умінь і навичок щодо розв'язання та подолання конфліктів.

Задовільний рівень. Студенти цього рівня мають певні знання щодо запобігання і розв'язання конфліктів, вмотивовані на педагогічну діяльність, проте незацікавлені в досягненні успіху в ній. Вони виявляють організаційні вміння лише в окремих конфліктних ситуаціях, не завжди здатні правильно визначити причини виникнення конфліктів, потребують допомоги з боку викладача щодо їх розв'язання. У взаємовідносинах з людьми такі студенти поведуться емоційно, подекуди не здатні стримати себе, не завжди толерантно ставляться до учасників педагогічного процесу. У студентів цього рівня наявні комунікативні вміння, натомість вони не завжди можуть налагоджувати доброзичливі стосунки і взаємодію з довколишніми людьми, не завжди здатні обрати педагогічно доцільну поведінку в конфліктній ситуації, оскільки їхня обізнаність із видами конфліктів не є досконалою. Майбутні вчителі намагаються уникати конфліктних ситуацій, а в разі їх виникнення зазвичай пристосовуються до думки інших. Відчувають потребу в допомозі з боку викладача під час аналізу власної діяльності.

Низький рівень. Майбутні вчителі означеного рівня мають значні прогалини у знаннях щодо видів конфліктів, тому їм важко обрати педагогічно доцільну поведінку в конфліктній ситуації; у них відсутня позитивна мотивація на педагогічну діяльність і на досягнення успіху в розв'язанні конфліктів; вони бояться невдач, до проблеми подолання конфліктів ставляться байдуже, безініціативно. Такі майбутні вчителі гуманітарного профілю не виявляють організаційних умінь, не вміють правильно розподілити обов'язки. У них відсутні комунікативні вміння, у взаємовідносинах із людьми вони часто поведуться суперечливо, нестримано, в оцінці недоліків і позитивних аспектів потребують значної допомоги з боку викладача. Студенти не вміють визначати причини конфліктів, а в разі їх виникнення наполягають на своїй думці, не зважаючи на думку інших. У ставленні до учасників педагогічного процесу не виявляють толерантності. У них нерозвинена рефлексія, вони не вміють аналізувати свою діяльність, потребують порад і допомоги з боку більш досвідчених людей.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями було обрано такі методики: самооцінка

професійно-педагогічної мотивації (адаптована анкета М. Фетіскіна), методика «Мотивація до успіху» (А. Елерс), діагностика комунікативної толерантності (В. Бойко), розроблена нами картка самооцінки рівня знань щодо видів конфлікту, методика «Психологічна оцінка організаторських здібностей особистості» (Л. Уманський, А. Лутошкін, А. Чернишов, Н. Фетіскін), тестова картка комунікативної діяльності (Н.Фетіскін), тест опису поведінки в конфліктній ситуації (К. Томас), тест самооцінки рівня онтогенетичної рефлексії (Н.Фетіскін), контрольні запитання щодо сутності конфліктів і причин їх виникнення.

Одержані результати констатувального етапу експерименту було обчислено за середньоарифметичними показниками, що дозволило визначити наявні рівні готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання та розв'язання конфліктів: у більшості студентів було зафіксовано низький рівень – 47,6% майбутніх учителів ЕГ та 47,8% КГ; на задовільному рівні виявлено 38,7% студентів ЕГ і 38,8% КГ; високий рівень зафіксовано у 13,7% респондентів ЕГ та 13,4% КГ.

На формувальному етапі експерименту було побудовано модель формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання та розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями (див. рис.).

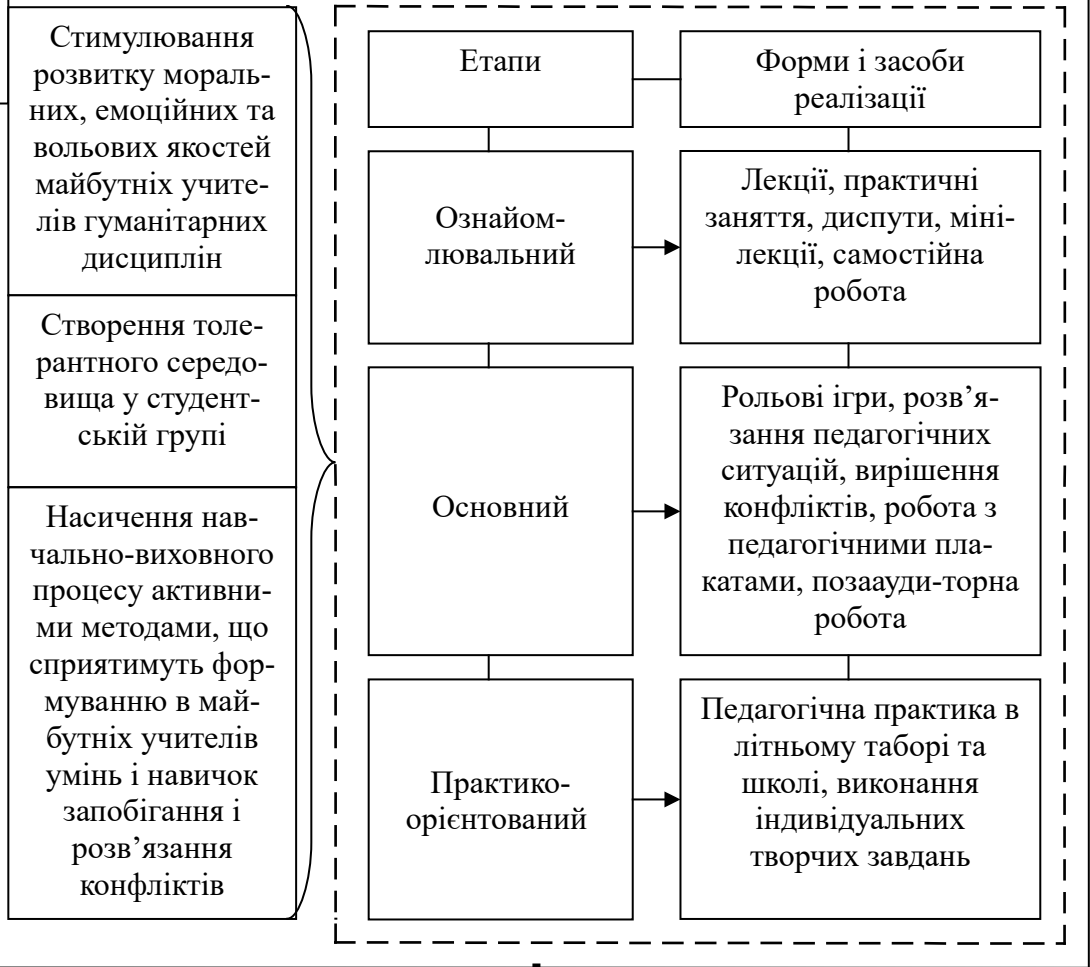
У ході реалізації запропонованої моделі передбачено проведення поетапної цілеспрямованої роботи з упровадженням визначених педагогічних умов. Зазначимо, що педагогічні умови було задіяно комплексно на всіх етапах експериментальної роботи, оскільки всі вони впливають на формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання та розв'язання конфліктів.

На першому, ознайомлювальному етапі, студенти набували знань щодо запобігання і розв'язання конфліктів у майбутній професійній діяльності. На цьому етапі було впроваджено в навчально-виховний процес розроблений спецкурс «Формування готовності майбутніх учителів до запобігання та розв'язання конфліктів у навчально-виховній діяльності». Засобами реалізації педагогічних умов на цьому етапі виступили лекційні і практичні заняття, зокрема: ділова гра «Види конфліктів у сучасній школі», семінар-дискусія «Чи повинен учитель втручатись у конфлікти учнів?», дискусія «Чи повинен учитель бути толерантним?», міні-лекції з таких тем: «Сутність конфліктних ситуацій», «Толерантність майбутнього вчителя», «Комунікативні вміння вчителя», «Моральні якості майбутнього вчителя», «Емоційно-вольові якості вчителя», «Розв'язання конфліктних ситуацій», «Стиль взаємодії педагога в конфлікті з учнями», «Особливості педагогічних конфліктів» тощо.

Методологічні умови

Мета

формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до
запобігання та розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями

Результат: готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання та розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями

Рис. Модель формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання та розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями

Для самостійної роботи студентам було запропоновано педагогічні плакати (учень-учень, учень-вчитель, учень-батьки, вчитель-батьки, вчитель-адміністрація) з конфліктними ситуаціями. Їхнім завданням було намалювати плакати з різними педагогічними конфліктними ситуаціями або конфліктами, придумати історію, що викликала конфлікт, і запропонувати свій варіант її розв'язання. Складання педагогічних плакатів надавало можливість майбутнім учителям оволодіти знаннями щодо причин виникнення конфліктів і шляхами їх розв'язання.

На другому, основному етапі, було залучено викладачів із таких навчальних дисциплін, як «Педагогіка», «Методика виховної роботи в таборі», «Психологія», «Релігієзнавство», «Соціологія», «Методика навчання української та зарубіжної літератур», взаємодія з якими сприяла більш глибокому усвідомленню студентами сутності і причин конфліктів, необхідності набуття практичних умінь запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

На заняттях із психології одним із завдань було навчити студентів діагностувати емоційний стан як свій, так і учнів у майбутній професійній діяльності, набути вмінь діагностувати емоційні, вольові та моральні якості. З цією метою використовувалися бесіди, розв'язання конфліктних ситуацій, вправи з емоційної саморегуляції.

На заняттях із педагогіки студентам було запропоновано скласти певні конфліктні ситуації між: учнями, учнем і вчителем, учителем та батьками. У ході виконання таких вправ майбутні вчителі навчалися правильно оцінювати ситуацію, що виникає у шкільному житті, толерантно ставитися до довколишніх людей, стримувати свої емоції з метою запобігання виникненню конфліктів. У ході позааудиторної роботи було переглянуто фільм «Ключ без права передання» з подальшим обговоренням порушених у ньому проблем.

Під час проведення занять з «Релігієзнавства» для поглиблення знань щодо релігій різних країн було проведено рольову гру, що передбачала попередню самостійну роботу студентів. Майбутні вчителі знаходили літературу в Інтернеті, книжках, журналах та в ході бесід з іноземними студентами, які були носіями різних релігій. У процесі рольової гри, майбутні вчителі виступали представниками різних країн і розповідали про «свою релігію». Надалі обговорювалися схожість і розбіжність закладених у цих релігіях норм і правил поведінки людини. Така робота передбачала виявлення студентами комунікабельності у спілкуванні з людьми різної національності, толерантного ставлення до них,

стимулювання моральних, емоційних та вольових якостей, що сприяло запобіганню конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

На практичних заняттях із соціології студентам було запропоновано підготуватися до обговорення таких питань, як: «Чи потрібні знання з соціології вчителю для запобігання й розв'язання конфліктів у школі?»; «Чи впливає соціальний стан людини на її поведінку в суспільстві?», «Як саме соціальний статус людини може спричинити конфлікт?». На підставі здобутих знань на заняттях із соціології та самостійної роботи було проведено позааудиторний захід «Брейн-ринг», метою якого було закріплення отриманих знань про сутність конфліктів, уміння їх визначати та запобігати.

На заняттях з дисципліни «Методика виховної роботи в таборі» студентів учили з'ясовувати причини, які можуть спричинити конфліктну ситуацію в дитячому таборі, поведінку вожатого в разі її виникнення тощо. Було проведено вправи на перше знайомство вожатого із загonom, організацію роботи, заходи, що сприятимуть згуртуванню дитячого колективу, на подолання конфліктів у загоні.

Зважаючи на те, що в основі художніх творів подекуди закладено конфлікт (соціальний, сімейно-побутовий, морально-етичний тощо), під час занять з дисципліни «Методика навчання української та зарубіжної літератур» студенти навчалися визначати причини їх виникнення. З цією метою проводились інсценування літературних творів, у процесі яких майбутні вчителі складали різні варіанти розв'язання запропонованого у творі конфлікту. В позааудиторний час майбутні вчителі працювали в літературному клубі з теми: «Роль конфлікту в художньому творі», в ході якого вони наводили цитати із творів світової та української літератур, обговорювались афоризми видатних людей щодо конфліктів, організовувались конкурси українських прислів'їв і приказок. Під час самостійної роботи студентам було запропоновано написати твір-роздум, у якому визначалися причини і пропонувалися варіанти розв'язання конфліктів, висвітлених у їхніх улюблених творах.

Третій – практико-орієнтований етап передбачав застосування студентами набутих знань, умінь і навичок щодо запобігання та розв'язання конфліктних ситуацій під час проходження педагогічної практики в літньому дитячому таборі та школі. Перед практикою в літньому оздоровчому таборі майбутні вчителі отримали завдання, яке передбачало розробку власних виховних заходів щодо запобігання конфліктних ситуацій, використання свого портфолію, перевірку й удосконалення знань і навичок, здобутих під час практичних і позааудиторних занять, лекцій та самостійної роботи з подальшим аналізом власної діяльності щодо запобігання та розв'язання конфліктних ситуацій (як у таборі, так і в школі), занотованих у щоденниках

спостережень під час проходження педагогічної практики. Одним із завдань виступив аналіз досвіду роботи більш досвідчених вожатих, учителів, класних керівників, які досягли успіху в запобіганні та розв'язанні конфліктних ситуацій.

По завершенні формувального етапу експерименту для визначення результативності запропонованої експериментальної методики формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів було здійснено порівняння одержаних результатів в ЕГ і КГ на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту. Порівняльні дані сформованості рівнів готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту подано в таблиці.

Таблиця

Рівні готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту

Групи	Етапи	Високий рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		(%)	абс.	(%)	абс.	(%)	абс.
ЕГ	констатувальний	13,7	15	38,7	42	47,6	51
	прикінцевий	38,8	42	46,8	50	14,4	16
КГ	констатувальний	13,4	15	38,8	43	47,8	52
	прикінцевий	20,3	22	47,1	52	32,6	36

Як видно з таблиці, на прикінцевому етапі експерименту було зафіксовано значні зміни в рівнях готовності майбутніх учителів експериментальної групи до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями: високого рівня досягли 38,8% студентів (було 13,7%), задовільний рівень виявили 46,8% респондентів (було 38,7%), на низькому рівні залишилося 14,4% майбутніх учителів (було 47,6%). У контрольній групі також відбулися незначні позитивні зміни на прикінцевому етапі експерименту: високого рівня досягли 20,3% студентів (було 13,4%), задовільний рівень виявили 47,1% респондентів (було 38,8%), на низькому рівні залишилося 32,6% майбутніх учителів (було 47,8%)

Для перевірки одержаних результатів було використано розрахунок λ -критерію між двома емпіричними даними (за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова). За результатами формувального етапу експерименту було отримано $d_{\text{емп.}} > d_{0,01}$. Тобто зміни, що відбулися після формувального етапу в експериментальній групі за показниками рівнів готовності майбутніх

учителів до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями, виявилися статистично значущими. У контрольній групі вони виявилися незначущими.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями.

1. Визначено, що готовність майбутніх учителів до професійної діяльності – це сукупність професійно-педагогічних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які забезпечують результативність роботи вчителя. Конфліктну ситуацію в педагогічному процесі визначаємо як ситуацію, що виникла між його учасниками (вчитель, учень, батьки, адміністрація), що зумовлена наявністю суперечок та зіткненням протилежних інтересів і думок, які можна вирішити, щоб ситуація не переросла в конфлікт. Конфлікт розуміємо як зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії, які відстоюють свою позицію, незважаючи на думку опонентів.

2. Визначено, що запобігання конфліктів – це вид діяльності вчителя, який передбачає систему конкретних дій, спрямованих на своєчасне розпізнавання, усунення чи послаблення конфліктогенних чинників, що унеможлиблюють виникнення конфліктів у навчально-виховному процесі. Розв'язання конфліктів – це спільна діяльність учасників педагогічного процесу, спрямована на зміну позиції сторін, між якими виник конфлікт, виявлення несумісних цілей та інтересів, зіткнення яких викликає сильні хвилювання (образи, гнів, стрес тощо), а також усунення проблеми, що призвела до конфлікту.

3. Доведено, що готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів – це інтегративне особистісне утворення, що характеризується набутими професійними знаннями, вміннями своєчасно розпізнавати конфлікти і визначати їх причини, моральними, емоційними, вольовими якостями та особистісними настановами, спрямованими на запобігання конфліктів, а також здатністю розв'язувати їх у разі виникнення в подальшій професійній діяльності.

4. Визначено структуру готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній діяльності з учнями, що містить три взаємопов'язаних компоненти (особистісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, поведінково-аналітичний), критерії та показники: спонукальний (наявність позитивної мотивації на педагогічну діяльність, на досягнення успіху в розв'язанні конфліктів, сформованість толерантності), змістово-операціональний (обізнаність із видами конфліктів, наявність організаційних та комунікативних умінь), регулятивно-оцінний (уміння добирати педагогічно доцільну поведінку в конфліктній ситуації; наявність рефлексивних умінь та вмінь визначати причини конфліктів), якісні

характеристики рівнів зазначеного феномена (високий, задовільний, низький).

5. Доведено, що формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання й розв'язання конфліктів у навчально-виховній діяльності з учнями відбувається ефективно, якщо реалізуються такі педагогічні умови: стимулювання розвитку моральних, емоційних та вольових якостей майбутніх учителів гуманітарних дисциплін; створення толерантного середовища у студентській групі; насичення навчально-виховного процесу активними методами, що сприятимуть формуванню в майбутніх учителів умінь і навичок розв'язання конфліктів.

6. Побудовано модель формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями, що обіймала такі етапи: ознайомлювальний, основний, практико-орієнтований. Ознайомлювальний етап передбачав набуття студентами знань щодо запобігання і розв'язання конфліктів у майбутній професійній діяльності. Засобами реалізації педагогічних умов на цьому етапі виступили: лекції, практичні заняття, семінари, диспути, міні-лекції, самостійна робота. Основний етап передбачав набуття майбутніми вчителями необхідних умінь і навичок у процесі різноманітних тренінгів, рольових ігор, роботи з педагогічними плакатами, вирішення педагогічних задач і розв'язання конфліктних ситуацій, а також проведення різних позааудиторних видів роботи. Практико-орієнтований етап передбачав застосування студентами набутих знань, умінь, навичок під час проходження літньої і шкільної педагогічних практик.

7. Упровадження моделі і методики формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями виявило значні позитивні зміни в респондентів експериментальної групи: високого рівня досягли 38,8% студентів ЕГ (у КГ – 20,3%), задовільний рівень зафіксовано у 46,8% респондентів ЕГ (у КГ – 47,1%), на низькому рівні залишилося лише 14,4% майбутніх учителів ЕГ (у КГ – 32,6%).

Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів. Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо у створенні і впровадженні інтегрованих курсів із формування готовності учителів інших спеціальностей до запобігання та розв'язання конфліктів, вивчення зарубіжного досвіду й упровадження його прогресивних ідей у практику вищої педагогічної школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Розум К. В. Проблема формування педагогічної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін на сучасному етапі / К. В. Розум // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – 2011. – № 1–2. – С. 171–176.
2. Розум К. В. Роль толерантності в підготовці готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю / К. В. Розум // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – 2011. – [Спецвипуск «Сучасні тенденції в педагогічній науці України та Ізраїлю : шлях до інтеграції»]. – С. 166–170.
3. Розум К. В. Підготовка майбутніх учителів до запобігання і розв’язання конфліктів у професійній діяльності як педагогічна проблема / Т. Ю. Осипова, К. В. Розум // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова [«Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики»]. – [Серія 16]. – К., 2012. – Вип. 15 (25) – С.144–149.
4. Розум К. В. Компонентна структура готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв’язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями / К. В. Розум // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. – 2013. – № 7 (33). – С. 163–168.
5. Rozum K. V. Criterial approach to formation of preparedness for prevention and settlement of conflicts of future teachers specialized in humanities: international forum [«Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration »]. – Arial, 2013. –№ 4. – С. 77–81.
6. Розум Е. В. Экспериментальная работа по формированию готовности будущих учителей к предупреждению и решению конфликтных ситуаций в рамках проведения спецкурса / Е. В. Розум // Концепт. – 2014. – № 04 (апрель). –ART 14101. – URL : <http://e-koncept.ru/2014/14101.htm>. – Гос. рег. Эл № ФС 77-49965. – ISSN 2304-120X
7. Розум К. В. Готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв’язання конфліктів / К. В. Розум // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Вища освіта в сучасному суспільстві : шляхи оновлення та засоби реформування»], (26 жовтня 2011 р.). – Одеса, 2011. – С. 116–119.
8. Розум К. В. Формування конфліктологічної культури майбутніх учителів гуманітарних дисциплін / К. В. Розум // Матеріали IV всеукраїнської наук.-практ. конф. [«Становлення особистості професіонала : перспективи й розвиток»], (5 лютого 2011 р.). – Одеса, 2011. – С. 42.
9. Розум К. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв’язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями / К. В. Розум // Матеріали I всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю [«Придніпровські соціально-гуманітарні читання»], (22 вересня 2012 р.). – Бердянськ, 2012. – Ч. II. – С.103–104.

10. Розум К. В. Проблема формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю у сучасній педагогіці / К. В. Розум // Матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. [«Реалізація компетентнісного підходу в системі професійної освіти педагога»], (18 грудня 2012 р.). – Євпаторія, 2012. – С. 173–177.
11. Розум К. В. Сутність феномена «готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів» / К. В. Розум // Матеріали другої всеукр. наук. конф. [«Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні»], (28 квітня 2012 р.). – Дніпропетровськ, 2012. – Ч. I. – С. 79–81.

АНОТАЦІЯ

Розум К. В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2015.

У дисертації вперше науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями (стимулювання розвитку моральних, емоційних та вольових якостей майбутніх учителів гуманітарних дисциплін; створення толерантного середовища у студентській групі; насичення навчально-виховного процесу активними методами, що сприятимуть формуванню в майбутніх учителів умінь і навичок розв'язання конфліктів); розкрито її сутність і структуру (особистісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний та поведінково-аналітичний компоненти); визначено критерії й показники, якісні характеристики рівнів (високий, задовільний, низький), розроблено модель і методику формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховній роботі з учнями, що впроваджено поетапно (на ознайомлювальному етапі студенти отримували необхідні знання щодо сутності і видів конфліктів; на основному етапі формувались уміння і навички запобігання та розв'язання конфліктів; на практико-орієнтованому етапі здобуті знання, вміння і навички закріплювалися під час проходження педагогічних практик).

Ключові слова: майбутні вчителі гуманітарного профілю, педагогічні умови, конфліктна ситуація, конфлікт, запобігання конфліктів, розв'язання конфліктів, готовність майбутніх учителів гуманітарного профілю до запобігання і розв'язання конфліктів,.

АННОТАЦИЯ

Розум Е. В. Формирование готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины – Одесса, 2015.

В первой главе «Теоретические основы формирования готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов» уточнены понятия «конфликт», «конфликтная ситуация», «предупреждение конфликтов», «решение конфликтов»; определены сущность и структура феномена «готовность будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов»; педагогические условия формирования готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися.

Готовность будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов – это интегративное личностное образование, характеризующееся приобретенными профессиональными знаниями, умениями своевременно распознавать конфликты и определять их причины, нравственными, эмоциональными, волевыми качествами и личностными установками, направленными на предупреждение конфликтов, а также способностью решать их в случае возникновения в дальнейшей профессиональной деятельности.

В структуре готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися выделены личностно-мотивационный, когнитивно-деятельностный, поведенческо-аналитический компоненты.

Педагогическими условиями формирования готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися были определены: стимулирование развития нравственных, эмоциональных и волевых качеств будущих учителей гуманитарных дисциплин; создание толерантной среды в студенческой группе; насыщение учебно-воспитательного процесса активными методами, способствующими формированию у будущих учителей умений и навыков решения конфликтов.

Во второй главе «Экспериментально-исследовательская работа по формированию готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов» определены критерии, показатели и охарактеризованы уровни готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной

работе с учащимися; разработана и экспериментально апробирована методика диагностики указанного феномена и модель формирования готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися; поданы результаты констатирующего и формирующего этапов исследования.

Критериями уровней (высокий, удовлетворительный, низкий) готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися: побудительный, содержательно-операциональный и регулятивно-оценочный.

Модель формирования готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися предусматривала целенаправленную поэтапную работу (ознакомительный, основной, практико-ориентированный этапы) с реализацией определенных педагогических условий.

Формирующий эксперимент был направлен на приобретение студентами необходимых знаний, умений и навыков относительно конфликтов и их видов на лекционных и семинарских занятиях спецкурса «Основы формирования способности к предупреждению и решению конфликтов» и таких учебных дисциплин, как «Педагогика», «Методика воспитательной работы в лагере», «Психология», «Религиоведение», «Социология», «Методика обучения украинской и зарубежной литератур» с использованием дискуссий, мини-лекций с презентациями, ролевых игр, решением конфликтных ситуаций, выполнением индивидуальных творческих заданий и самостоятельной работы.

По результатам формирующего этапа эксперимента была подтверждена эффективность предложенной методики формирования готовности будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов в учебно-воспитательной работе с учащимися.

Ключевые слова: будущие учителя гуманитарного профиля, конфликтная ситуация, педагогические условия, конфликт, предупреждение конфликтов, решение конфликтов, готовность будущих учителей гуманитарного профиля к предупреждению и решению конфликтов.

ANNOTATION

Rozum K. V. Formation of preparedness for prevention and settlement of conflicts in the future teachers specialised in the humanities in educational work with students. – As a manuscript.

Candidate's thesis in Pedagogical Science, speciality 13.00.04 – theory and methods of professional education. – State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Ministry of Education and Science of Ukraine – Odesa, 2014.

In the thesis for the first time scientifically proven pedagogical conditions of formation of readiness of future teachers of humanities to the prevention and resolution of conflicts in educational work with students (stimulation of development

of moral, emotional and volitional qualities of future teachers of humanitarian disciplines; creation of tolerant environment is in a student group; satiation of educational-educator process by active methods that will assist forming for the future teachers of abilities and skills of decision of conflicts); her essence and structure (personality-motivational, cognitive-activity and behavioural-analytical components); defined criteria and indexes, qualitative characteristics of levels (high, satisfactory, low) developed a model of formation of readiness of future teachers of the Humanities to the prevention and resolution of conflicts in educational work with students that were implemented in stages (at the trial stage, the students received the necessary knowledge about the nature and types of conflicts; on the main stage was formed skills to prevent and resolve conflicts; practice-oriented stage of the acquired knowledge, skills and abilities were fixed during the passage of pedagogical practices).

Key words: future teachers of humanities, pedagogical conditions, conflict, conflict situation, conflict prevention, conflict resolution, the readiness of future teachers of humanities to the prevention and resolution of conflicts.

Підписано до друку 24.03.2015. Формат 90x60/16. Папір офсетний.
Гарнітура TNR. Ум. др. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2089/15.

Віддруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстра видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.